

محدودیت حقوقی پخش برنامه‌های مستقیم ماهواره‌ای

(با تأکید بر محدودیت اصل جریان آزاد اطلاعات)

محسن نامی

با سوءنیت از این آزادی، در قانون مشخص شده‌اند و قابل تعقیب‌اند. «مفهوم آزادیهای اشاره شده در این مواد، در دوره مدرنیسم و پس از انقلاب فناوری، دچار دگرگونی‌های تازه‌ای شد. مثلاً در منشور سازمان ملل و اساسنامه یونسکو و همچنین اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به مفاهیم جدیدی چون آزادی اطلاعات، حق دانستن، حق ارتباط، حق دسترسی همگانی به اطلاعات و ...

پرداخته شده است.^۱ حال که مقداری باروند ایجاد مفهوم «حق جریان آزاد اطلاعات» آشنا شدیم. بر متون بین‌المللی که به این حق اشاره کرده‌اند متمرکز می‌شویم. شاید مهمترین سندی که به این بحث پرداخته است «اعلامیه جهانی حقوق بشر» باشد که در ماده ۱۱ خود چنین اعلام داشته است: «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و اخذ و انتشار آنها، به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظاتی مرزی آزاد باشد.» باید یادآوری کرد که متن ماده ۱۹ با سنت تاریخی مفاهیم مندرج در نخستین اصلاحیه قانون اساسی ایالات متحده (مصوب ۱۷۹۱) - که آزادی کلام و آزادی مطبوعات را بدون اشاره به هرگونه محدودیتی اعلام نموده است - انطباق کامل دارد.^۲ هجده سال پس از تصویب «اعلامیه جهانی حقوق بشر» در ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به بحث در رابطه این حق پرداخته شده. ماده ۱۹ در مورد حق آزادی بیان و اطلاعات می‌گوید: «۱. هیچ کس را نمی‌توان به مناسبت

کند که آزادی کلام یا آزادی مطبوعات را نقض بنماید.» به حق آزادی بیان و آزادی مطبوعات در متن ماده ۱۱ «اعلامیه حقوق بشر و شهروند» انقلاب کبیر فرانسه نیز، پرداخته شده است. در این ماده آزادی بیان به طور عام و به اشکال سه‌گانه آن یعنی آزادی کلام، آزادی قلم و آزادی نشر، تعریف شده است. نباید از این نکته غفلت کرد که فرانسه برخلاف ایالات متحده برای حق یاد شده، محدودیت‌هایی نیز قائل شد. بطوریکه در ماده ۴ «اعلامیه بشر و شهروند» درباره آزادی چنین پیش‌بینی شده است: «آزادی عبارت از انجام هر کاریست که به دیگران لطمه وارد نسازد، بنابراین اعمال حقوقی طبیعی هر شخص، محدودیتی جز آنچه برای تأمین حقوق طبیعی اعضای دیگر جامعه در نظر گرفته شده است ندارد و این محدودیتها را فقط قانون مشخص می‌کند.» و همچنین در ماده ۱۱ که پیشتر به آن اشاره شد چنین آمده است: «انتقال و انتشار افکار و عقاید یکی از گرانبهارترین حقوق انسانی است. بنابراین هر شهروندی می‌تواند آزادانه سخن بگوید، بنویسد و چاپ کند مگر در مواردی که برای مقابله

پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای، مشروعیت خود را از اصل جریان آزاد اطلاعات اخذ کرده است. ما در این نوشتار ابتدا بیشتر با این اصل آشنا می‌شویم. در بخش دوم تحدیدهای حقوقی این اصل را خصوصاً از دیدگاه حقوق بین‌الملل تبیین می‌نماییم. در بخش سوم زینهایی را که ممکن است بر اثر پخش اینگونه برنامه‌ها بر دولتها و ملتها وارد آید بیان می‌داریم. در بخش بعد در مورد مسئولیت

بین‌المللی دولتهای مبدأ این برنامه‌ها بحث‌هایی خواهیم داشت. در انتها نیز به این مطلب می‌پردازیم که چه اقداماتی را می‌توان در مقابل این برنامه‌های پخش مستقیم احياناً زیانبار به اجرا درآورد.

بخش نخست: اصل جریان آزاد اطلاعات

در ابتدا باید گفت که مفاهیمی چون حق جریان آزاد اطلاعات، آزادی مطبوعات و ... از مفهوم «حق آزادی بیان» سرچشمه گرفته‌اند. این مفهوم نیز به نوبه خود از نتایج روشنفکری و آزادی‌طلبی اواخر قرن هفدهم و طول قرن هجدهم، و مقارن با انقلابهای سیاسی ایالات متحده و فرانسه، به شمار می‌آید.

البته در ابتدا این حق در ایالات متحده به صورت مطلق مورد حمایت قرار گرفت به نحوی که در اصل ۱۲ «اعلامیه حقوق» ایالت ویرجینیای آمریکا چنین اعلام شد: «آزادی مطبوعات، یکی از مستحکمترین سنگرهای آزادیست و هرگز جز به وسیله حکومتهای استبدادی محدود نمی‌شود.» و همچنین در متن نخست اصلاحیه قانون اساسی ایالات متحده آمده است: «کنگره ایالات متحده نمی‌تواند قانونی وضع

چکیده: در این مقاله سعی شده است تا نشان داده شود که: اولاً اصل جریان آزاد اطلاعات مطلق نبوده و شواهدی نیز از منابع حقوق بین‌الملل، در این باره ارائه شده است. ثانیاً تبیین خواهد شد که کشورهایی فراهم‌کننده برنامه‌های مستقیم ماهواره‌ای در صورت رعایت نکردن محدودیت‌های بین‌المللی اصل جریان آزاد اطلاعات، دارای مسئولیت حقوقی خواهند بود.

و در پایان و با عنایت دو گزاره پیشین، این بحث مطرح می‌شود که در کنار اقدامات تکمیلی دیگر، برای مقابله با این برنامه‌ها، امکان شکایت به مراجع صالح، برای دریافت خسارت ناشی از این مسئولیت حقوقی بین‌المللی (که پخش برنامه‌های ماهواره‌ای زیانبار سبب آن بوده) و همچنین محاکمه ایرانیانی که در این زینها نقش داشته‌اند، از لحاظ حقوقی ممکن می‌باشد.

کلید واژه‌ها:

حقوق بین‌الملل
عمومی، اصل جریان آزاد اطلاعات، حقوق ارتباطات (رسانه)، برنامه‌های مستقیم ماهواره‌ای، مسئولیت بین‌المللی

گواهو

محدویت حقوقی پخش
برنامه های ماهواره ای

ماده ۱۱ اعلامیه
جهانی حقوق بشر
چنین اعلام داشته
است: «هرکس حق
آزادی عقیده و بیان
دارد و حق مزبور
شامل آن است که از
داشتن عقاید خود بیم
و اضطرابی نداشته
باشد و در کسب
اطلاعات و افکار و اخذ
و انتشار آنها، به تمام
وسایل ممکن و بدون
ملاحظات مرزی آزاد
باشد.»

بعضی محققین
اینگونه اظهار
کرده اند: «اصل
آزادی اطلاعات
قدرت معارضه با اصل
حاکمیت و استقلال
دولتها و اصل عدم
مداخله در امور داخلی
آنها را که از اصول
مسلم و پذیرفته شده
حقوق بین الملل
هستند، ندارد.»

گواه

ممنوع است. هرگونه دعوت به تنفر ملی یا نژادی یا مذهبی، که محرک تبعیض یا محاصمه یا اعمال زور باشد، به موجب قانون ممنوع است.»

ژرژ کوهن ژونانان، استاد سابق حقوق بین المللی عمومی در دانشگاه استراسبورگ فرانسه، با توجه به مواد ۱۹ و ۲۰ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، معتقد است که: «آزادی اطلاعات، با گسترش بین المللی آن نمی تواند جنبه مطلق داشته باشد.» به عقیده وی: «میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، با در نظر گرفتن آن که اعمال این نوع آزادی، وظایف خاصی را در بر دارد محدودیت پذیری آن را قبول کرده است.» حقوقدان یادشده همچنین یادآوری نموده که در میثاق مذکور تنها برای حق آزادی بیان و آزادی اطلاعات، مسئولیتهای مربوط به آنها مورد تأکید قرار گرفته اند و این امر با توجه به امکان اثرگذاری وسیع تکنیکهای نوین اطلاعات، ضروری شناخته شده است.^۸

باید اضافه نمود که قوانین دیگر حقوق بین الملل از جمله بند ۲ ماده ۱۰ و ماده ۱۵ کنوانسیون اروپایی و ماده ۲۷ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، محدودیتهایی را برای این اصل بیان داشته اند.

۲- محدودیتهای اصل جریان آزادی اطلاعات از دیدگاه حقوق جزای بین المللی ایران

سرزمینی بودن، یکی از خصوصیات بارز حقوق جزاست ولی توسعه فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی و امکان حمل و نقل انوار و اطلاعات از نقطه ای از جهان به نقطه ای دیگر در عرض چند ثانیه مسائل

اصل حاکمیت و استقلال دولتها و اصل عدم مداخله در امور داخلی آنها را که از اصول مسلم و پذیرفته شده حقوق بین الملل هستند، ندارد.»^۷

ولی اگر بخواهیم به حداقل قانع شویم باید بگوییم که این اصول لااقل در برخی موارد اصل جریان آزاد اطلاعات را به چالش طلبیده و با محدودیتهایی مواجه ساخته است.

ب. محدودیتهای مصرح در قوانین بین المللی

متن ماده ۲۹ «اعلامیه جهانی حقوق بشر» مقرر می دارد: «۱. هرکس در مقابل آن جامعه ای که رشد آزاد او را میسر میسازد وظیفه دارد ۲. هرکس در اجرای حقوق و استفاده از آزادیهای خود، فقط تابع محدودیتهایی است که به وسیله قانون، منحصر به منظور تأمین شناسایی و مراعات حقوق و آزادیهای دیگران و برای مقتضیات صحیح اخلاقی و نظم عمومی و رفاه همگانی، در شرایط یک جامعه دموکراتیک، وضع گردیده است ۳. این حقوق و آزادیها در هیچ موردی نمی تواند برخلاف مقاصد و اصول ملل متحد باشد.»

بسیاری از متخصصان حقوق ارتباطات جوامع غربی این ماده را استثنایی بر ماده ۱۹ که قبلا در مورد آن توضیحاتی داده شد، می دانند.

ماده ۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز در حالیکه به دولتها اجازه نداده است در شرایط اضطراری اجرای برخی از حقوق بشر را متوقف سازند لیکن حق جریان آزاد اطلاعات از حقوقی به شمار آورده شده که تحت شرایط خاص قابل تعلیق می باشد.

بند ۳ ماده ۱۹ میثاق مذکور اشعار می دارد: «اعمال حقوق مذکور در بند ۱۲ این ماده، مستلزم حقوق و مسئولیتهای خاصی است و لذا ممکن است تابع محدودیتهای معینی بشود که در قانون تصریح شده و برای امور ذیل ضرورت داشته باشد: الف. احترام حقوق با حیثیت دیگران ب. حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت

یا اخلاق عمومی»

در ماده ۲۰ میثاق یادشده نیز برخی محدودیتهای آزادی بیان پیش بینی شده اند. متن ماده اخیر به این قرار است: «هرگونه تبلیغ برای جنگ، به موجب قانون

عقایدش مورد مزاحمت و اهانت قرار داد ۲. هرکس حق آزادی بیان دارد، این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل، بدون توجه به سرحدات، خواه شفاه و یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت ضروری یا به هر وسیله دیگر، به انتخاب خود می باشد.»

بخش دوم: محدودیتهای اصل جریان آزاد اطلاعات از دیدگاه حقوق بین الملل و حقوق جزای بین الملل ایران

۱- از دیدگاه حقوق بین الملل الف. تعارض با اصول دیگر حقوق بین الملل

دانش حقوق در هر کشوری با تصویب قانون و مقررات به حل و فصل دعوی و اختلافات می پردازد و حفظ نظم و امنیت عمومی جامعه را تضمین می نماید و در صورت لزوم، مقتدرانه اشخاص را به تمکین در مقابل قانون وامی دارد. ولی در جامعه بین الملل که از کنار هم قرار گرفتن کشورهای مختلف و به صورت موازی شکل گرفته اینگونه اقدامات اقتدار گرایانه کمی مشکل به نظر می رسد. چون نظام حقوق بین الملل با ساختاری افقی (و نه عمودی) مواجه است و باید تصمیمات در پرتو اصل تساوی حاکمیت دولتها و نبود یک قدرت مافوق جهانی آغاز گردد.^۳

یکی از اصول اساسی حاکم بر حقوق بین الملل از بدو شکل گیری این نظام، اصل برابری کشورها بوده.^۴ کلیات این اصل در رعایت برابری در کنفرانسهای بین المللی به صورت اصل یک کشور یک رای، در امضای معاهدات با رعایت ترتیب الفبایی در تنظیم اساسی کشورها، و در احترام متقابل دولتها برای رعایت حیثیت ملی کاملاً مشهود است.^۵ اصل حاکمیت نیز در جامعه بین المللی مبنای حقوقی روابط متقابل میان دولتها با یکدیگر و با سازمانهای بین المللی است. این اصل حق صلاحیت انحصاری بر قلمرو کشور، افراد و اموال موجود در آن را به دولت ذیربط اعطا می کند و جنبه سلبی آن یعنی منع مداخله دیگران در امور داخلی آنها باعث ایجاد «اصل عدم مداخله در امور خارجی کشورها» موضوع بند ۷ ماده ۲ منشور سازمان ملل گشته است.^۶

با توجه به توضیحاتی که در مورد اصول دیگر حقوق بین الملل ایراد شد. حتی بعضی محققین اینگونه اظهار کرده اند: «اصل آزادی اطلاعات قدرت معارضه با

تبلیغات شامل هر گونه استفاده و بهره برداری ارادی و عمدی از وسایل ارتباط جمعی است که به منظور تحت تأثیر قرار دادن افکار و احساسات گروههایی که در خدمت اهداف ملی یک کشور هستند، به خصوص گروههایی که در خدمت اهداف نظامی، اقتصادی و سیاسی یک کشور هستند به کار می رود.

اولین کنوانسیون که به مقوله فرهنگ پرداخت، کنوانسیون فرهنگی اروپا بود که دول اروپایی را متعهد به حفظ میراث فرهنگی اروپا نمود.

گواه

دانست .

بخش سوم : زیانهای پخش مستقیم ماهواره‌ای

تا به اینجا اصل جریان آزاد اطلاعات که به عنوان مینا و ریشهٔ مشروعیت پخش مستقیم ماهواره‌ای مورد استناد قرار می گیرد، بررسی شد و محدودیتهای حقوقی این اصل مورد بحث و نقد قرار گرفت. حال به سراغ موضوع اصلی مورد بحث یعنی پخش مستقیم ماهواره‌ای می رویم و در ابتدا زیانهای احتمالی این پخش مستقیم را بیان می داریم .

۱- ضرر به منافع سیاسی : این گونه ضررها از قبیل به چالش طلبیدن حکومتها و از بین بردن اعتماد عمومی از آنها یا خودکامه نامیدن سران دولتها بیشتر به وسیله تبلیغات رسانه ای صورت می پذیرد . در مورد تبلیغات سیاسی ، تعریفات متعددی ارائه شده است که یکی از این تعریفها بیان می دارد : « تبلیغات شامل هر گونه استفاده و بهره برداری ارادی و عمدی از وسایل ارتباط جمعی است که به منظور تحت تأثیر قرار دادن افکار و احساسات گروههایی که در خدمت اهداف ملی یک کشور هستند ، به خصوص گروههایی که در خدمت اهداف نظامی ، اقتصادی و سیاسی یک کشور هستند به کار می رود . »^{۱۱}

از عناصر مشترک تمامی تعاریف تبلیغات سیاسی که منجر به زیان های سیاسی می شوند ، وسیلهٔ این تبلیغات یعنی وسایل ارتباط جمعی است که برنامه ها مستقیم ماهواره ای توسط آنها منتشر می گردد. عنصر مشترک دیگر محلی است که تبلیغات روی آنها اثر می گذارد و آن روح و جان اعضای جامعه می باشد که باعث بی اعتمادی عمومی نسبت به دولت می گردد .

اولین سندی که اینگونه تبلیغات را نامشروع دانست، کنوانسیون بین المللی راجع به استفاده از پخش امواج رادیویی است که در سال ۱۹۳۶ از سوی ۲۶ کشور عضو جامعه ملل سابق امضا شد. پس از جنگ جهانی دوم و بعد از اثبات هر چه بیشتر آثار زیانبار این تبلیغات، مجمع عمومی سازمان ملل متحد قطعنامه شماره 110 (II) خود را با نام اقداماتی علیه تبلیغات و محرکهای جنگ جدید به تصویب رساند . این قطعنامه هر گونه تبلیغاتی را که منجر به از بین رفتن صلح جهانی و تحریک به

جدیدی را در مسائل کیفری به وجود آورد که باعث ایجاد «عنصر خارجی» در حقوق جزا شد که آن نیز به نوبهٔ خود منجر به وجود آمدن «حقوق جزای بین المللی» گشت . عنصر خارجی در این رشته از دانش حقوق «تابعیت شخص مرتکب یا مجنی علیه»، «محل وقوع جرم یا حصول نتیجه» و یا «منافع اساسی کشور» می باشد .^۹ هیچ ماده ای در قانون جزای اسلامی، بطور مشخص به این امر اختصاص نیافته . ولی می توان موادی را یافت که به طور کلی برای کارکرد رسانه ها و کار در آنها و به طور اخص برای یکی از مهمترین کارکردهای رسانه ها یعنی اطلاع رسانی^{۱۰}، که اصل جریان آزاد اطلاعات بر آن حاکم است، مشخص می نماید .

این محدودیتهای را می توان بر حسب عنصر روانی به دو بخش تقسیم نمود : جرائم عمومی و جرائم سیاسی .

الف . جرائم عمومی : که از جمله مصادیق آن عبارتند از : ۱- جرائم رسانه ای توهین آمیز که عبارتند از توهین به افراد عادی موضوع ماده ۶۰۸ ، توهین به کارکنان دولت به سبب انجام وظیفه موضوع ماده ۶۰۹ ، توهین به مقدسات مذهبی موضوع ماده ۵۱۳ ، توهین به بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام رهبری موضوع ماده ۵۱۴ و بالاخره توهین به مقامات سیاسی خارجی موضوع ماده ۵۱۷ . ۲- جرائم رسانه ای افترا آمیز موضوع ماده ۶۹۷ ۳- جرائم رسانه ای متضمن نشر اکاذیب موضوع ماده ۶۹۸ ۴- جرائم رسانه ای هجو آمیز موضوع ماده ۷۰۰ ۵- جرائم رسانه ای بر ضد عفت عمومی موضوع ماده ۶۳۹ و ۶۴۰ .

ب . جرائم سیاسی : مواد ۴۹۸ ، ۴۹۹ و ۵۰۰ ، قسمت اخیر ماده ۵۰۱ و ماده ۵۰۲ و قسمت اخیر ماده ۵۰۳ و همچنین مواد ۵۰۴ ، ۵۰۵ ، ۵۰۶ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ قانون مجازات اسلامی را می توان از جمله مصادیق جرائم سیاسی رسانه ای

جنگ گردد و قویاً محکوم کرد .

۲- لطمه به منافع اقتصادی و تجاری : از مواردی که آثار آن روی تجارت و اقتصاد در تمام جهان تردیدناپذیر می باشد تبلیغات تجاریست ، به نحوی که امروزه تبلیغات به عنوان فاکتور اول تأثیر گذار بر روی فروش کالاها و حتی بالاتر از کیفیت آنها شناخته شده است . این تبلیغات می توانند به منافع اقتصادی و تجاری کشورهای صدمات جبران ناپذیری وارد آورند . به همین خاطر است که اکثر دولتها تبلیغات تجاری مخصوصاً تبلیغ اجناس خارجی را ممنوع کرده اند تا بازار کالاهای داخلی با بحران روبرو نشوند . امروزه با ورود رسانه های ارتباط جمعی به خصوص نهاد ارتباطاتی «پخش مستقیم ماهواره‌ای» اثر تبلیغات را بسیار سریعتر و فراگیرتر مشاهده می نمایم که ضررهای ناشی از آنها نیز در محدوده بسیار وسیعتری قابل مشاهده است .

با توجه به برداشتهای گوناگون کشورهای مختلف از این تبلیغات ، قانون بین المللی خاصی در این رابطه به تصویب نرسیده و دولتها محدودیتهای تبلیغات تجاری را به وسیله قوانین داخلی مشخص کرده اند . ۳- زیانهای فرهنگی : به مجموعه ارزشهای فکری و اخلاقی جامعه فرهنگ گفته شده است . در اینجا مسئله این نمی باشد که چرا اصول فرهنگی برای هر کشوری بسیار مهم و ضروری است و این اهمیت را ثابت شده فرض کرده و فقط به این نکته اشاره می کنیم که ارزشهای فرهنگی هر جامعه به راحتی می تواند از طریق پخش مستقیم برنامه های ماهواره ای مورد تهدید واقع شود .

اولین کنوانسیون که به مقوله فرهنگ پرداخت، کنوانسیون فرهنگی اروپا بود که دول اروپایی را متعهد به حفظ میراث فرهنگی اروپا نمود. ماده ۱۵ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر ضرورت حفظ و حمایت و توسعه و اشاعه علم و فرهنگ تأکید کرده است . همچنین قطعنامه شماره 3148 (XXVIII) سال ۱۹۷۳ مجمع عمومی سازمان ملل «راجع به حفظ و توسعه بیشتر ارزشهای فرهنگی» از دولتها تقاضا کرد که نسبت به ایجاد ارزشهای مادی و معنوی فرهنگی، اقدام نمایند .

در ماده ۱ قطعنامه شماره ۴۱۰۱ سال ۱۹۷۴ مجمع عمومی سازمان یونسکو نیز به رابطه فرهنگ و ارتباطات اشاره گشته و این رابطه نزدیک باعث شده که مقوله فرهنگ در اجلاسهای مختلف مربوط

محدویت حقوقی پخش
برنامه های ماهواره ای

باید گفت که اکثر
بجتهای این نوشته در
فصول پش برای اثبات
این موضوع بود که
حقوق بین الملل برای
برنامه های زیانبار
پخش مستقیم ماهواره
ای، مسئولیت حقوقی
قائل است.

دیوان بین المللی
دادگستری (بند ۴ ماده
۳۶ اساسنامه دیوان
بین المللی دادگستری)
و همچنین «کمیته
حقوق بشر» (ماده ۴۱)
میثاق بین المللی حقوق
مدنی و سیاسی) مراجع
صالحی برای رسیدگی
به این موضوع
می باشند.

گواه

- ۴- البته این اصل عملاً هیچ گاه محقق نشده و تقسیم بندی کشورهای جهان به اعضای ثابت شورای امنیت و اعضای دیگر، مدعای اولیه ما می باشد
- ۵- مقاله «تحلیل دخالت بشر دوستانه به لحاظ نقض حق جریان آزاد اطلاعات» محمد شریف
- ۶- مقاله «پخش مستقیم ماهواره ای و اقدامات متقابل در حقوق بین الملل با تأکید بر ارسال پارتیز» دکتر سید قاسم زمانی
- ۷- مقاله «زیانهای ناشی از پخش مستقیم فرامرزی برنامه های رایو-تلویزیون و مسئولیت دولتها در حقوق بین الملل» نوشته غلامرضا رفیعی
- ۸- مقاله «ارتباطات الکترونی و حق آزادی بیان» دکتر کاظم معتمدنژاد
- ۹- مقاله «جرائم رسانه ای در حقوق جزای بین الملل ایران» مرتضی ناجی
- ۱۰- بر مبنای تعریف دکتر اسماعیلی از حقوق ارتباطات در مصاحبه با نشریه گواه، شماره مسلسل ۵ فروردین و اردیبهشت ۸۳
- ۱۱- Marika.NA.Taisoff, OP.cit, p.32
- ۱۲- برای مطالعه بیشتر در مورد تهدید امنیتی دولتها به عنوان اصلی ترین ضرر، به مقاله «امنیت و رسانه ها» دکتر محسن اسماعیلی مراجعه کنید
- ۱۳- بحث درباره اینکه تقصیر به عنوان عنصر مسئولیت مدنی شناخته می شود یا خیر محل بحث ما نیست. برای مطالعه بیشتر به کتاب «وقایع حقوقی» دکتر کاتوزیان مراجعه کنید
- ۱۴- این قاعده یکی از اصول اساسی اتحادیه بین المللی مخابرات است به این معنا که رسانه ها برای ارسال موج خود در هر کشوری باید تحت مجوز دولت آن کشور فعالیت کنند.
- ۱۵- مقاله «زیانهای ناشی از پخش مستقیم فرامرزی برنامه های رایو-تلویزیون و مسئولیت دولتها در حقوق بین الملل» غلامرضا رفیعی
- ۱۶- سپاه پاسداران دو مورد ۵ دسته جرائم ضابط خاص قوه قضائیه است: ۱- عوامل و جریاناتی که در صدد خرابکاری هستند ۲- براندازی جمهوری اسلامی ۳- اقدام علیه جمهوری اسلامی ۴- نفی حاکمیت قوانین جمهوری اسلامی با توسل به قوه قهریه ۵- خلع سلاح کسانی که بدون مجوز قانونی اسلحه نگهداری می کنند
- ۱۷- فیلترینگ سایتهای اینترنتی ضدحکومت و فرهنگ اسلامی از جمله اقدامات فنی در مقابل تهاجمات اطلاعاتی می باشد.
- ۱۸- مقاله «اثرهای حقوقی و بین المللی حمایت از حقوق فرهنگی در قالب ماده ۱۰ قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره» دکتر عباسعلی کدخدایی

کشور به آن فعالیتهای دیپلماسی گفته می شود. یعنی برای حل و فصل مشکلات فیما بین دو یا چند کشور، سعی شود با برگزاری نشستهای مختلف به نتیجه ای صلح طلبانه رسیده که بیشترین منفعت را برای همه دولتهای متخاصم به همراه داشته باشد. این اقدامات نیز بسیار مفید بوده و در صورت توافق دولتها می تواند به عنوان راهکاری تکمیلی در کنار اقدامات دیگر، برنامه های مستقیم ماهواره ای را اعم از برنامه های رادیویی و تلویزیونی متعادل نماید.^{۱۸}

۳- اقدامات اقتصادی: راهکارهای اقتصادی که مصداق بارز آن تحریمهای اقتصادی می باشند. این اقدام بخاطر ضررهای اقتصادی احتمالی و اقدام متقابل کشورهای دیگر بسیار حساس بوده و فقط به شرایط بسیار ضروری محدود می گردد.

۴- راهکارهای حقوقی:

الف. حقوق داخلی: در اینجا دو راهکار موجود می باشد: اولاً تنظیم قواعد و مقرراتی که جرائم رسانه ای را دقیقاً و در مورد موضوعات مختلف مشخص نماید. ثانیاً اینکه در حال حاضر برای مجازات شهروندان ایرانی که احتمالاً این جرائم را به وسیله شبکه های ماهواره ای پخش مستقیم، مرتکب می شوند، میتوان به موادی از قانون مجازات اسلامی که در بخش دوم اشاره شد، استناد نمود.

ب. حقوق بین الملل: باید گفت که اکثر بجتهای این نوشته در فصول پیش برای اثبات این موضوع بود که حقوق بین الملل برای برنامه های زیانبار پخش مستقیم ماهواره ای، مسئولیت حقوقی قائل است.

دیوان بین المللی دادگستری (بند ۴ ماده ۳۶ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری) و همچنین «کمیته حقوق بشر» (ماده ۴۱ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی) مراجع صالحی برای رسیدگی به این موضوع می باشند.

□ پانوشت ها:

- ۱- مقاله «ارتباطات الکترونی و حق آزادی بیان» دکتر کاظم معتمدنژاد
- ۲- همان
- ۳- مقاله «پخش مستقیم ماهواره ای و اقدامات متقابل در حقوق بین الملل با تأکید بر ارسال پارتیز» دکتر سیدقاسم زمانی

به رسانه های ارتباط جمعی مورد بحث قرار گیرد و تأثیرهای آنها بر روی یکدیگر تجزیه و تحلیل شود.^{۱۲}

بخش چهارم: مسئولیت بین المللی کشورهای مبدأ پخش مستقیم ماهواره ای

برای اینکه بتوان خسارتهای ناشی از پخش مستقیم برنامه های ماهواره ای را از دولت مبدأ آن برنامه ها اخذ نمود اولاً باید ثابت گردد که ضرری قطعی به وجود آمده است و ثانیاً رابطه سببیت بین آن خسارت و آن دولت فرستنده اثبات شود.^{۱۳}

در مورد قسمت اول بحث باید گفت که در حقوق بین الملل فرض بر این است که هر جانی نقض تعهد و یا الزام بین المللی حادث گردد، به ضرر مادی و یا معنوی منجر می شود. پس اگر موادی که حق جریان آزاد اطلاعات را محدود می نماید (در بخش دوم به آنها پرداخته شد) نقض شود، فرض بر بروز ایجاد خسارت می باشد.

در مورد قسمت دوم بحث نیز باید گفته شود که شبکه های پخش کننده اینگونه برنامه ها اگر دولتی باشند که در انتساب ضرر به دولت فرستنده بحثی نیست و اگر خصوصی هم باشند چون از قواعد داخلی آن کشور تبعیت می نمایند و همچنین با عنایت قاعده «کنترل»^{۱۴}، رابطه سببیت بین دولت مبدأ و خسارت ایجاد شده توسط برنامه های ماهواره ای، غیر قابل تردید می باشد.^{۱۵}

بخش پنجم: اقدامات متقابل پخش مستقیم برنامه های ماهواره ای

این اقدامات متقابل را می توان به ۴ دسته تقسیم کرد:

۱- اقدامات فنی: مصداق بارز این اقدامات فرستادن پارتیز بر روی برنامه های زیانبار می باشد. همان کاری که امروزه، سپاه پاسداران جمهوری اسلامی با توجه به وظایف قانونی خود^{۱۶}، در دستور کار داشته و بر روی شبکه های رادیویی ضدانقلاب از جمله رایو فردا و شبکه های ماهواره ای مختلف انجام می دهد.^{۱۷}

بنظر می رسد که اینگونه اقدامات اگر چه ضروریست ولی اولاً با توجه به مخارج زیادشان به صرفه نبوده و ثانیاً در دراز مدت نتیجه نمی دهند و راهکارهای فراوانی برای مقابله با آنها موجود می باشد.

۲- اقدامات سیاسی: منظور از این اقدامات همان است که امروزه در عرف سیاسی